

Crna Gora
Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

Adresa: Vaka Đurovića b.b.
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 410 100
fax: +382 20 410 101
www.gov.me/mps

Broj: 07-011/25-1592/1
Podgorica, 20.02.2025. godine

IZVJEŠTAJ SA JAVNE RASPRAVE O NACRTU STRATEGIJE REFORME OBRAZOVANJA (2025-2035)

Na osnovu člana 15 Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija („Službeni list CG“, br. 41/18), **MINISTARSTVO PROSVJETE, NAUKE I INOVACIJA** dalo je na javnu raspravu **NACRT STRATEGIJE REFORME OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI 2025-2035** građanima, stručnoj javnosti i svim drugim zainteresovanim licima kako bi dali svoj doprinos u razmatranju ovog dokumenta.

Javna rasprava je počela 13. decembra 2024. godine i trajala je 20 dana.

Predlozi, sugestije i komentari na Nacrt Strategije reforme obrazovanja 2025-2035 dostavljali su se Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija putem pošte ili putem e-maila.

Rezime dostavljenih predloga, sugestija i komentara sa navedenim razlozima njihovog prihvatanja ili neprihvatanja su sljedeći:

1. UDRUŽENJE ZA NAPREDAK VASPITAČA I DJECE

Primjedba/sugestija/predlog 1: Kroz Strategiju se ističe da je prepoznat značaj povećanja broja zaposlenih i prostornih kapaciteta što je od ključnog značaja za kvalitetan rani razvoj djeteta. Treba veći broj stručnih saradnika koji će imati manje administrativnog posla, a više vremena za direktan rad sa djecom, jer je sve više djece u predškolskim ustanovama sa određenim socio-emocionalnim problemima i problemima u ponašanju. Takođe, poštovanje zakonske regulative što se tiče normativa i povesti računa o prostornom kapacitetu učionica - da prostor odgovara broju djece u grupi kako bi svako dijete imalo mogućnost za normalno fizičko kretanje i aktivnost. Sve češće se ističe značaj i potreba edukatora koji će sa vaspitačima raditi na poboljšanju motoričke spretnosti djece koja je sve lošija, a ključni period za njen razvoj je upravo predškolski period. Neophodna je kontinuirana saradnja sa centrom za socijalni rad, gdje će biti određeni zaposleni iz centra koji će obilaziti vrtiće kako bi detektovali probleme i zajedno sa vaspitačima mogli da djeluju u najboljem interesu djeteta. Poboljšanje dostojanstva radnika i materijalnog položajam, povećanje primanja, naknada za stručno i naučno usavršavanje, dnevnica, jer uz ovako trenutno niske nadoknade, vaspitači nisu motivisani za stručno usavršavanje. Ujednačiti koeficijente prosvjetnih radnika u vrtićima i školama sa univerzitetskim profesorima, jer je razlika ogromna za sličan posao koji obavljamo. Tačnije, mnogo je teže raditi sa djecom od 5 godina nego sa studentima. Među vaspitačima ima određeni broj magistara i trebalo bi vrednovati njihov trud za usavršavanjem kako bi djeci pružili što kvalitetnije obrazovanje a samim tim i uticali na kompletan razvoj države. Razmišljati u pravcu da vrtići ne budu uslužne djelatnosti jer je to isto vaspitno-obrazovna ustanova kao i škole, isto se vaspitači školuju kao i učitelji, isto pripadamo Ministarstvu prosvjete, a ovom stavkom nas doživljavaju kao čuvaliste, a ne vaspitno-obrazovnu ustanovu.

KOMENTAR RADNE GRUPE: Izmjenom Pravilnika o normativima i standardima za sticanje sredstava iz javnih prihoda za ustanove koje realizuju javno važeće obrazovne programe, predviđeno je povećanje broja stručnih saradnika u obrazovnim institucijama, što je jedna od aktivnosti naznačenih u Strategiji.

U okviru Strategije, kroz Strateški cilj 1, predviđena je izmjena Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, dok je kroz Strateški cilj 4 planirano povećanje prostornih kapaciteta u predškolskim ustanovama, čime bi se postiglo usklađivanje sa zakonskim normativima.

Strategijom je predviđeno i jačanje podrške centralnih obrazovnih institucija nastavnicima/ama, kao i smanjenje administrativnog opterećenja stručnih službi u školama. Ovo bi omogućilo stručnim službama da se više fokusiraju na savjetovanje i podršku nastavnicima/ama, čime bi se unaprijedio kvalitet obrazovnog procesa.

Takođe, predviđena je analiza radi identifikacije nedostataka u pogledu ljudskih resursa na nivou celokupnog obrazovnog sektora, posebno kada je reč o deficitarnim profesijama, kao što su defektolozi, koji se u okviru specijalizacije obučavaju za reedukatore psihomotorike, ključni su za reedukativnu psihomotoriku. Strategijom je predviđeno edukovanje i usavršavanje, snaženje deficitarnog kadra.

Svi vaspitači su stekli kvalifikacije kroz osnovne i specijalističke studije iz oblasti fizičkog vaspitanja i metodike fizičkog vaspitanja, a kroz kontinuirani profesionalni razvoj imaju mogućnost daljeg unapređenja tih kompetencija. Ovaj proces treba realizovati kroz profesionalni razvoj nastavnika na nivou vrtića, uz poštovanje ličnog profesionalnog razvoja.

Svjesni smo da je, iako je saradnja sa Centrom za socijalni rad dio Godišnjeg programa rada ustanove, ona u velikoj mjeri jednosmjerna i uglavnom fokusirana na informacije vezane za starateljstvo. Planirano je da se intenzivira saradnja s centrima za socijalni rad putem multisektorske saradnje, jedinstvene baze podataka i protokola o saradnji u cilju ostvarenja holističkog pristupa i sveobuhvatne podrške i zaštite djece.

Resursni centri, kao obrazovno-vaspitne ustanove u domenu svojih nadležnosti kao imperativ imaju cilj da unaprijede inkluzivno obrazovanje i pruže podršku djeci, nastavnicima/ama i roditeljima na svim nivoima obrazovanja do univerzitetskog. Mobilna služba, koordinirana od Zavoda za školstvo ima isti zadatak, a čine je profesionalci, prvenstveno iz resursnih centara. Obaveza uprave obrazovno-vaspitnih ustanova jeste komunikacija s resursnim centrima, Zavodom za školstvo i ostalim institucijama i ustanovama u svrhu podrške djeci s posebnim obrazovnim potrebama. Dakle podrška Mobilne službe ostvaruje se na zahtjev obrazovno-vaspitnih ustanova, roditelja, nastavnika. Komunikacija između obrazovno-vaspitnih ustanova je osnov za inkluzivni pristup obrazovanju.

Kroz unaprijeđenje zvanja, stručno zvanje nastavnika se novčano vrednuje (povećanjem koeficijenata), čime se obezbeđuje dodatna motivacija. Razumijemo da trenutne razlike u koeficijentima između prosvetnih radnika u vrtićima i školama i univerzitetskih profesora mogu izazvati osećaj nesklada, a svjesni važnosti poboljšanja materijalnog položaja obrazovnih radnika, bićemo posvećeni daljim analizama kako bi se obezbijedila dodatna motivacija i podrška za njihov profesionalni razvoj.

2. SONJA RADOVIĆ

Primjedba/sugestija/predlog: Na strani 55, u odjeljku **Jačanje podrške centralnih obrazovnih institucija nastavnicima/ama**, navedena je rečenica “Osim toga, smanjenje administrativnog opterećenja stručnih službi u školama omogućilo bi im da se više usredsrede na savjetovanje i pomoć nastavnicima/ama”. Predlažem da se riječi “pomoć nastavnicima/ama” zamijene iskazom “saradnja sa nastavnicima/ama”, odnosno “saradnju sa nastavnicima/ama”. „**Pomoć nastavnicima/ama**“ može implicirati hijerarhijski odnos nadređenog i podređenog, pri čemu taj odnos može biti dvosmjernan. Naime, u praksi, stariji nastavnik može u mlađem stručnom saradniku vidjeti nekoga ko je tu da izvršava njegove zadatke ili asistira po instrukcijama – što može narušiti integritet stručnih saradnika. Sa druge strane, postoji opasnost da stručni saradnik, vođen svojim znanjem i kompetencijama, zauzme mentorski stav prema nastavniku, čime se može izgubiti suština zajedničkog rada. „**Saradnja sa nastavnicima/ama**“ sugerije ravnopravan, partnerski odnos u kojem stručni saradnici i nastavnici timski rade na postizanju zajedničkih ciljeva. Smatram da izraz „saradnja” bolje reflektuje profesionalni odnos i ulogu stručnih saradnika kao savjetnika i partnera nastavnicima/ama.

KOMENTAR RADNE GRUPE: Sugestija da se izraz "pomoć nastavnicima/ama" zamijeni sa "saradnja sa nastavnicima/ama" u potpunosti je prihvaćena. Saglasni smo da izraz "saradnja" bolje odražava ravnopravan i partnerski odnos između stručnih saradnika/ca i nastavnika/ca, što je u duhu zajedničkog rada na postizanju zajedničkih ciljeva. Ovaj predlog će biti implementiran u finalnoj verziji Strategije.

3. BILJANA VUKMANOVIĆ

Primjedba/predlog/sugestija 1:

Dopuna operativnog cilja 1.3. Nastava je usmjerena na razvoj ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje i životnih vještina, u skladu sa politikama i standardima EU

Mjerom 1.3.4: Evaluacija nastavnih praksi po inoviranom obrascu za PURN, kao povratna informacija u cilju utvrđivanja kvaliteta realizacije nastavnog procesa sa akcentom na cjeloživotno učenje

Obrazloženje primjedbe/predloga/sugestije 1: Imajući u vidu značaj operativnog cilja 1.3 i inovativnih rješenja obuhvaćenih mjerom 1.3.2. koja se odnosi na unapređenje kvaliteta nastave kroz podršku spolja (nastavnički centri, priručnici, platforme, uspostavljanje okvira kompetencija, primjeri dobre prakse), a čiji je cilj razvoj ključnih kompetencija i životnih vještina kod učenika/ca, neophodno je obezbijediti obrazac za dobijanje povratne informacije iz škola, uspostavljanjem adekvatnog sistema praćenja realizacije nastavnog procesa unutar vaspitno-obrazovnih ustanova. S tim u vezi, prijedlog je da Zavod za školstvo umjesto postojećeg, zastarjelog, iz 2009. godine, kreira novi obrazac Procjene uspješnosti rada nastavnika (PURN) čiji će indikatori biti usklađeni sa novim nacionalnim kurikulumom i zahtjevima inovativnih nastavnih praksi, sa posebnim dijelom koji se odnosi na individualnost nastavnika u smislu identifikovanja specifičnosti u radu, koje dodatno doprinose unapređenju nastavnog procesa, ali i profesionalnom usavršavanju i napredovanju nastavnika. Po mogućnosti, ICT sektor Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija u okviru MEIS aplikacije treba da formira odjeljak za bazu podataka PURN-a koja će sadržati podatke o procjeni uspješnosti rada nastavnika na nivou svake škole (završna tabela sa deskriptorima i napomenama), za tekuću školsku godinu. Na taj način se stvara mogućnost kontinuirane povratne informacije ka MPNI i Zavodu za školstvo o kvalitetu realizacije nastavnog procesa nakon postavljenih inovativnih zahtjeva (čiji je akcenat na ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje), a na koje su nastavnici/e kroz praksu u obavezi da odgovore.

Primjedba/predlog/sugestija 2: Dopuna za operativni cilj 2.1: Obrazovni sistem raspolaže dovoljnim brojem kvalifikovanih i kompetentnih vaspitača, nastavnika, stručnih saradnika, direktora, asistenata i drugih neophodnih kadrova koji se zapošljavaju na osnovu objektivnih kriterijuma kvaliteta i kompetencija

Mjerom 2.1.6: Unaprijediti sistem licenciranja za rad u obrazovno-vaspitim ustanovama

Obrazloženje primjedbe/predloga/sugestije 2: U cilju jačanja kompetencija nastavnika, a time i kvaliteta nastavnog procesa, neophodno je donijeti novi Pravilnik o

licenciranju kojim će se uvećati broj potrebnih sati stručnog usavršavanja (umjesto dosadašnjih 24 bar 48), ali i vremenski period za licenciranje (umjesto dosadašnjih 4 godine na 2 godine), imajući u vidu da se svake dvije godine vrši samoevaluacija rada škole po svim oblastima, kao i da je period od dvije godine zakonska obaveza za transformaciju ugovora o radu sa određenog na neodređeno vrijeme. Pored sati stručnog usavršavanja za dobijanje licence za rad u vaspitno-obrazovnim ustanovama neophodno je bodovati i postignuća nastavnika u prethodnom periodu, napredovanje, mišljenje direktora škole o radu nastavnika koje podrazumijeva ne samo kvalitet reaalizacije nastavnog procesa već cjelokupan odnos prema radu. Prijedlog je da se mišljenje sačinjava po utvrđenom obrascu, koji bi podrazumijevao i vrednovanje socijalne inteligencije, vještinu komunikacije, socio-emocionalnih vještina, saradnju, kao i poštovanje etičkog kodeksa.

Primjedba/predlog/sugestija 3: Dopuna za operativni cilj 1.4: Školsko ocjenjivanje je funkciji razvoja učenja i učenika/ca

Mjerom 1.4.3: Unaprijediti zakonski okvir u cilju obezbjeđivanja ocjenjivanja prema standardima znanja i ishodima, kao i Blumovom taksonomijom, uz dodatnu podršku darovitim učenicima/ama

Obrazloženje primjedbe/predloga/sugestije 3: Pravilnici, preporuke i smjernice nemaju snagu Zakona i u praksi se uglavnom smatraju neobavezujućim. Neophodno je zakonski regulisati obavezu nastavnika da praćenje i ocjenjivanje učenika/ca zasnivaju na standardima znanja, predmetnim ishodima i Blumovoj taksonomiji, sa posebnim akcentom na višim nivoima znanja, kao podrške darovitim učenicima/ama. Na taj način obezbijedio bi se osnovni preduslov da ocjenjivanje u potpunosti bude usklađeno sa ciljevima programa i obazbijedi očekivana povratna informacija, u smislu potpune primjene novih rješenja da školsko okruženje bude u funkciji razvoja učenika/ca.

KOMENTAR RADNE GRUPE:

Vaš komentar na mjeru 1.3.4. Radna grupa smatra potvrdom iste jer ste saglasni sa potrebom kreiranja novog obrasca za praćenje uspješnosti rada nastavnika/ca (PURN-a) kao unaprijeđenog instrumenta za praćenje i evaluaciju nastavne prakse koja bi se sprovodila jedanput godišnje za sve nastavnike/ce u obrazovno-vaspitnim ustanovama. U tom smislu, direktori/ce kao pedagoški rukovodioci/teljke ustanove, pomoćnici/e i PP saradnici/e dobili bi nakon sprovedenog postupka procjene rada nastavnika/vaspitača kvalitetnu povratnu informaciju o ispunjenosti Standarda kompetencija za nastavnike (2016), svim aspektima obrazovno-vaspitnog rada nastavnika/ca koji je usmjeren na

ključne kompetencije učenika/ca i razvoj životnih vještina, ali i profesionalni razvoj nastavnika/ca.

Saglasni smo sa Vama da bi se izradom unaprijeđenog obrasca PURN-a obezbijedila kvalitetnija usklađenost indikatora sa zahtjevima savremene nastavne prakse po ugledu na uspješne evropske obrazovne sisteme.

Izmjenom *Pravilnika o bližim uslovima, načinu i postupku izdavanja i obnavljanja dozvole za rad nastavniku, direktoru i pomoćniku direktora obrazovno-vaspitne ustanove*, kao i izmjena drugih podzakonskih akata predstavlja bitan preduslov za dostizanje ciljeva ove Strategije. Između ostalog, neophodno je razmotriti povećanje broja sati obuke za sve nastavnike/vaspitače, uključujući i uvođenje novih rješenja kao što su obuke timova iz škola/PU koji će proces diseminacije znanja učiniti efektivnijim i efikasnijim kao i sam proces PRNŠ/V. Pored ove aktivnosti, Radna grupa je razmotrila i druge aktivnosti koje bi obuke nastavnika/vaspitača učinile dostupnijim prosvjetnim radnicima izvan Podgorice ali i unapređenje modela mentorstva, viših zvanja i uspostavljanje modela saradnje obrazovno-vaspitnih ustanova i razmjene dobrih praksi. Pored navedenog, važna tema su i online obuka kao i programi stručnog usavršavanja koje realizuju drugi organizatori. Smatramo opravdanim i Vaš predlog da se u procesu relicenciranja vrednuju i druge aktivnosti na nivou škole.

Vremenski period za licenciranje za koji, umjesto dosadašnjih pet godine, predlažete period od dvije godine treba temeljno razmotriti uzimajući u obzir širi kontekst, tj. ukupne kapacitete obrazovnog sistema: finansijske, administrativne, kadrovske. U ovom segmentu, pored neospornog cilja: unapređenja kvaliteta obrazovanja za svu djecu, inicijalnog obrazovanja i jačanja kompetencija nastavnika/vaspitača (SC 2) za konkretna rješenja treba konsultovati i prakse u uspješnim obrazovnim sistemima Regiona.

Procedure i način ocjenjivanja učenika/ca utvrđene su Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju, zakonima po nivoima obrazovanja, pravilnicima i predmetnim programima koji definišu obavezne načine provjeravanja i ocjenjivanja učenika/ca. Radi se o dokumentima koji se u praksi nikako ne mogu smatrati neobavezujućim već su sve škole, nastavnici/e i učenici/e u obavezi da ih u potpunosti primjenjuju. Takođe, napominjemo da su sve preporuke i smjernice koje su usvojene od strane Nacionalnog sabjeta za obrazovanje obavezujuće za škole, nastavnike i učenike.

Vaša sugestija koja se odnosi na mjeru 1.4.3 je već prepoznata Strategijom reforme obrazovanja i biće sastavni dio gore pomenutih dokumenata.

4. AKCIJA ZA LJUDSKA PRAVA (HRA) I CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZVANJE (ANIMA)

Primjedba/predlog/sugestija 1: Predlog za vraćanje predmeta Građansko vaspitanje/građansko obrazovanje u status obaveznog predmeta u osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori.

Obrazloženje primjedbe/predloga/sugestije 1: Predlažemo da Strategija reforme obrazovanja unaprijedi status Građanskog obrazovanja tako što će ovaj predmet biti vraćen kao obavezan u osnovne i srednje škole u Crnoj Gori. Građansko obrazovanje ima ključnu ulogu u procesima demokratizacije i evropeizacije društva, jer omogućava djeci i mladima da steknu neophodna znanja i vještine za odgovorno učešće u društvenom i političkom životu. To uključuje razvijanje svijesti o ljudskim pravima, vladavini prava, radu institucija, vrijednostima evropskih društava i sposobnosti za vođenje dijaloga temeljenog na argumentima. Građansko obrazovanje ne samo da doprinosi razumijevanju društvenih vrijednosti, već i osnažuje kritičko razmišljanje, pri čemu su njegovi važni aspekti nenasilna komunikacija i konstruktivno rješavanje konflikata. Podsjećamo da je Građansko vaspitanje bilo obavezan predmet u osnovnim školama od 2004. do 2017. godine, a Građansko obrazovanje u srednjim školama od 2006. do 2017. godine, kada je reformom degradirano na nivo izbornog predmeta. Ova promjena značajno je oslabila mogućnost da mladi steknu ključna znanja i vještine koja su potrebna za izgradnju demokratskog društva. U skladu s tim, predlažemo da se Građansko obrazovanje vrati u status obaveznog predmeta, uz reviziju nastavnog plana i programa kako bi se sadržaji prilagodili savremenim potrebama i izazovima. Takođe, preporučujemo obuku nastavnog kadra kako bi se osiguralo kvalitetno izvođenje nastave. Vjerujemo da će ovakav pristup osnažiti obrazovni sistem i doprineti razvoju građanske svijesti mladih generacija, čime će se obezbijediti temelji za dalju demokratizaciju i evropsku budućnost Crne Gore.

KOMENTAR RADNE GRUPE:

Izučavanje pojedinih predmeta na određenim nivoima obrazovanja nije direktno pitanje koje ova strategija adresira. Cilj strategije je da definiše pravce daljeg razvoja obrazovnog sistema. Tokom izrade strategije, radna grupa je temeljno razmatrala sva ključna pitanja savremenog obrazovanja, uključujući značaj i potrebu izučavanja građanskog obrazovanja.

U okviru **SC1** koji glasi: Obrazovni sistem pruža kvalitetno, dostupno i pravično obrazovanje koje podstiče cjelovit razvoj sve djece i mladih i otporan je na izazove i rizike, definisana je **Mjera 1.3.1** koja predviđa: Izradu okvirnog nacionalnog kurikuluma usklađenog sa politikama i standardima EU. Ovim okvirom utvrđuju se ključne

kompetencije za cjeloživotno učenje (Kompetencija pismenosti; Kompetencija višejezičnosti; Matematička kompetencija i kompetencija u nauci, tehnologiji i inženjerstvu; Digitalna kompetencija; Lična, socijalna i kompetencija učiti kako učiti; Građanska kompetencija; Preduzetnička kompetencija; i Kompetencija kulturološke svijesti i izražavanja), globalno građanstvo, životne i socio-emocionalne vještine, zelene vještine, klimatske promjene i druga pitanja važna za izradu nastavnih planova i programa, uključujući izborne predmete i međupredmetne teme.

Ključna intervencija 2 ove mjere predviđa usklađivanje obima i strukture nastavnih planova na svim nivoima obrazovanja, u skladu s najboljim međunarodnim praksama. Poseban naglasak stavljen je na maternji jezik, STEM predmete, strane jezike, umjetnost, humanističke nauke i globalno građanstvo, uz vođenje računa o optimalnom opterećenju učenika/ca.

Uvođenje novih predmeta u obrazovni sistem biće rezultat detaljne analize nastavnih planova i programa, uključujući njihov status (obavezni ili izborni) i fond časova. Građansko obrazovanje predstavlja izuzetno važan segment obrazovanja mladih i biće prepoznato u reformi obrazovnog sistema, posebno u kontekstu unapređenja ljudskih prava, demokratskih procesa i razvoja ključnih kompetencija 21. vijeka, kao što su kritičko mišljenje, rješavanje problema i razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina.

U tom kontekstu su posebno važna dva segmenta: pozitivna praksa prilikom sprovođenja ovog predmeta do 2017. godine, kao i iskustva brojnih evropskih zemalja koje su uspješno integrisale građansko obrazovanje u svoje kurikulume kroz kombinaciju nastavnih i vannastavnih aktivnosti, čime su dodatno obogatile obrazovni proces.

Osim uvođenja posebnog predmeta, planirana je i integracija relevantnih tema u druge predmete, čime će se osigurati njegov sveobuhvatan uticaj na razvoj cjelovite ličnosti učenika/ca. Ovaj cilj je jasno definisan i Akcionim planom Strategije, čime potvrđujemo našu posvećenost unapređenju obrazovnog sistema u Crnoj Gori s ciljem unapređenja kvaliteta obrazovanja djece u skladu sa savremenim evropskim standardima.

5. MIRA LJUBANOVIĆ

Primjedba/predlog/sugestija 1: Podaci predočeni u *Uvodu* (str. 4) predmetnog Nacrta o postignućima naših učenika/ca na PISA testiranjima obeshrabuju. Kada se stave u odnos sa našim sistemom evaluacije (veliki broj odličnih) glasno govore o usmjerenosti našeg obrazovnog sistema na ocjene. Društveni pritisak za postignućem je visok i kod roditelja se ispoljava kroz postavljanje visokih zahtjeva što stvara pritisak koji je višestruko štetan.

Institut Savjeta roditelja može da doprinese sprovođenju reforme kroz organizovanje tribina, radionica, predavanja i slično. Pretpostavka je da je neophodan razvoj svijesti kod roditelja o savremenim konceptima obrazovanja da bi se postigli ciljevi reforme.

Kako je istaknuto u *Viziji Strategije* (str. 8) “Direktor škole biće uzor, cijenjen od strane kolega i lokalne zajednice zbog svojih liderskih osobina, a istovremeno će pokazivati i ličnu posvećenost kontinuiranom učenju kao prvi učenik škole.”

U skladu sa ovakvom vizijom potrebno je izbor direktora škole vratiti lokalnoj zajednici u cilju decentralizacije svih oblika donošenja odluka u savremenom društvu.

U dijelu *Ocjenjivanje učenika/ca i učenička postignuća* (str. 30) navodi se “Jedan od ključnih problema je neusklađenost između ciljeva crnogorskog kurikuluma, osmišljenog da podstiče kritičko mišljenje, kreativnost i rješavanje problema i stvarnih praksi ocjenjivanja u učionicama. Uprkos ambicijama iz kurikulumu, ocjenjivanje često naglašava reprodukciju sadržaja, ograničavajući ulogu koju ima u podsticanju kognitivnih vještina višeg reda. Interno ocjenjivanje se uveliko fokusira na pamćenje, umjesto na razvoj kompetencija.”

Pritisak roditelja se, između ostalog, pretpostavlja i kao kočnica da se ostvari potreban prelazak sa sumativne na formativnu procjenu (str. 31).

Zašto je to tako, otkud otpor promjenama? Možemo pretpostaviti da se razlog dijelom nalazi u pogrešnom uvjerenju šta je konačan cilj obrazovanja. Jasna svijest o tome da njihovoj djeci neće pomoći ocjene u knjižicama već funkcionalna pismenost neutralisaće pritisak roditelja koji je vidljiv u našem sistemu. Savjet roditelja može da doprinese postizanju ovih ciljeva kroz edukaciju koja doprinosi revidiranju uvjerenja.

Nadalje, u dijelu *Pedagoški rad i kurikulum* (str. 33) ističe se da je “Crna Gora napravila značajne iskorake u osavremenjavanju sistema obrazovanja, naročito sveobuhvatnom reformom kurikulumu iz 2001. godine, čiji je cilj bio usklađivanje obrazovnih programa sa savremenim pedagoškim konceptima. Promjena paradigme obrazovanja ka kurikulumu zasnovanom na kompetencijama stavila je naglasak na obrazovanje usmjereno na učenika/ca, promovirajući aktivno učenje, kritičko mišljenje i socio-emocionalni razvoj. Ipak, sprovođenje ovih reformi suočava se s brojnim izazovima.” Takođe je primjećeno

da "Mnogi nastavnici/e se i dalje oslanjaju na tradicionalne metode nastave usmjerene na sadržaj, a ne na pristupe zasnovane na kompetencijama koji podstiču vještine razmišljanja višeg reda. Istraživanja pokazuju da nastavnici/e često daju prioritet prenošenju sadržaja u odnosu na razvoj učeničkih kompetencija,.."

Zastarjele metode u nastavi su takođe generator pritiska. Ovdje se ogleda drugi smjer pritiska koji ide od nastavnika ka učenicima/ama i roditeljima koji moraju da se uključuju u školske obaveze. Pretjeranim uključivanjem roditelji djeci čine medvedu uslugu. Ukazuje se i na pojavu čestog pohađanja "privatnih" (plaćenih) časova (str. 41). Pored finansijskog opterećenja roditelja, privatni časovi ne doprinose znanju koliko uvježbavanju za testove i ispunjavanju forme u vidu ocjena. Zaboravlja se na koncept znanja radi znanja o čemu svjedoče rezultati sa PISA testiranja. Trka za ocjenama predstavlja opasnost i za razvoj vrijednosnog sistema kod mlade osobe, pošto se često nezasluzeno poklanjaju ocjene,

Razmatrajući ulogu roditelja u obrazovnom procesu javlja se prividan paradoks da roditelji koji najviše žele dobrobit svojoj djeci (u tom kontekstu se obrazovanje visoko vrednuje) negativno utiču na proces obrazovanja. Naime, kako se obrazovanje djece smatra izuzetno važnim teško se oslobađamo tradicionalnih stavova. Odolijevanje nastave usmjerene na sadržaj se, u ovom kontekstu, može objasniti time što nudi instant, opipljiv, mjerljiv rezultat (iako kratkoročan). Razvoj učeničkih kompetencija, nasuprot tome, zahtjeva vrijeme, ali daje dugoročan rezultat. Takvo podučavanje može da podsjeti na sjetvu. Razvijajući analogiju, možemo reći da bi znanje "niklo" potrebno je vrijeme i odgovarajući uslovi, u prvom redu odsustvo pritiska i prisustvo afiniteta.

Kada je riječ o udžbenicima (str. 34) koji bi trebalo da prate pristup obrazovanju shodno ciljevima reforme, čini se svrsishodnim jasna razdvojenost obaveznog i neobaveznog dijela. Obavezni dio treba da obuhvata osnove iskazane jednostavnim i jasnim jezikom. Suštinsko znanje koje treba svako da ponese. Pratio bi ga neobavezni dio koji sadrži kvalitativnu i kvantitativnu nadogradnju teme na interdisciplinarnan način. Dio gradiva oslobođen pritiska ocjenjivanja. Motivacija bi dolazila od individualnih interesovanja. Ohrabruje podatak da kada bi opet imali priliku da biraju, čak 80% nastavnika, odabralo bi istu profesiju (str. 42) iako trpe brojne pritiske.

Pritisak koji dolazi sa strane roditelja može se eliminisati samo ukoliko se izgradi odnos povjerenja. Institut Savjeta roditelja treba da se osnaži i zaživi u kontekstu crnogorskog školskog sistema. Dominantna uloga Savjeta, kao spona škole i roditelja, treba da bude izgradnja odnosa povjerenja i samorefleksija roditeljske uloge u obrazovanju djece. Kako povjerenje bude raslo može se očekivati smanjeno uključivanje roditelja u školske obaveze djece. Time se ostavlja više prostora za izgradnju osjećaja odgovornosti kod djece za vlastite obaveze kao i samostalnost.

Sumirajući navedene sugestije zaključila bih da je uloga roditelja značajna u približavanju ciljevima u duhu ove reforme. Može se činiti i da je prenaplašena, ali se radi o namjernom fokusiranju na roditelje kao aktere i shodno tome na afirmativnu ulogu Savjeta roditelja. Shodno tome, kada se mijenja paradigma obrazovanja svi akteri u obrazovnom procesu, polazeći od sebe, trebaju da revidiraju svoju ulogu i stavove u skladu sa novom paradigmom.

Na kraju ukazala bih na tekst U susret reformi osnovnog obrazovanja koji sam objavila na lokalnom portalu (<https://www.rtvbudva.me/vijesti/pise-mira-ljubanovic-iz-budve-u-susret-reformi-osnovnog-obrazovanja-/80307>).

KOMENTAR RADNE GRUPE:

Svaki udžbenik se pažljivo koncipira, oslanjajući se, prije svega, na nastavni plan i program u odnosu na koji se izrađuje. Veoma bi teško bilo razdvojiti obavezni i neobavezni dio, iz više razloga. Svakako, autori se trude, na različite načine, a prije svega vizuelno da odvoje bitno od nebitnog, da skrenu pažnju učenicima/ama na ono što treba zapamtiti, da naglase ono što je posebno zanimljivo i tako dalje. Vjerujemo da su naši udžbenici u tom smislu prilično inovativni.

Napominjemo da u procesu izrade udžbenika učestvuju autori, koji dolaze sa univerziteta, a zatim nastavnici/e koji predaju predmet za koji se izrađuje udžbenik. U sastavu recenzentske komisije, koja ocjenjuje udžbenik, nalaze se naučni radnici iz predmetne oblasti, praktičari, pedagozi i psiholozi. Dakle, radi se o multidisciplinarnom timu koji će dati najbolji odgovor na pitanja šta je to potrebno našim učenicima/ama za određeni predmet: koja znanja treba da usvoje i na koji način je najbolje da to urade. Naravno, sve u skladu sa nastavnim planovima i programima. Dodali bismo da kvalitet sadržaja udžbenika određuje njegova primjena od strane nastavnika.

Aktivnosti vezane za rad sa roditeljima su integrisane u nacrt Strategije, Savjet roditelja biće prepoznat kao nosilac aktivnosti u okviru Akcionog plana 2025-26.

6. LJULJETA AVDIU CURA

Primjedba/predlog/sugestija 1: Smanjenje obima gradiva

Predlog: Fokusirati nastavni plan na ključne koncepte i omogućiti više vremena za njihovu analizu i praktičnu primjenu. **Obrazloženje:** Trenutni nastavni planovi su preopterećeni, što otežava učenicima/ama da savladaju suštinske teme. Preveliki obim gradiva tjera učenike na površinsko "biflanje", umesto da razvijaju dublje razumijevanje i kritičko razmišljanje. Smanjenjem obima gradiva i koncentrisanjem na ključne koncepte, učenici/e će moći da se fokusiraju na stvarno razumevanje gradiva i njegovu primenu u realnom životu. Ovaj pristup će smanjiti stres i povećati motivaciju, jer učenici/e neće biti preopterećeni nepotrebnim informacijama.

Primjedba/predlog/sugestija 2: Novi pristupi u nastavi: diskusije, grupne aktivnosti i projekti

Predlog: Uvođenje više interaktivnih metoda nastave, kao što su diskusije, grupni rad i projektni zadaci. **Obrazloženje:** Tradicionalni model nastave u kojem učenici/e pasivno primaju informacije nije dovoljno efikasan za razvoj veština potrebnih u savremenom društvu. Diskusije i grupni rad omogućavaju učenicima/ama da aktivno učestvuju u procesu učenja, razvijajući socijalne veštine, kreativnost, i sposobnost rešavanja problema. Kroz projekte i praktične zadatke učenici/e mogu povezati teorijsko znanje s realnim situacijama, što čini učenje relevantnijim i motivišućim.

Primjedba/predlog/sugestija 3: Evaluacija kroz formativno ocenjivanje

Predlog: Implementirati formativno ocenjivanje tokom celog procesa učenja, umesto oslanjanja samo na sumativno ocenjivanje (ispite). **Obrazloženje:** Formativno ocenjivanje omogućava kontinuirano praćenje napretka učenika/ca i daje im priliku da poboljšaju svoje vještine pre nego što dođu do finalnih ocena. Pružanjem redovnih povratnih informacija, učenici/e mogu ispraviti greške i učiti iz svojih iskustava. Ovo smanjuje stres povezanu s ispitima, jer učenici/e imaju vremena da unaprijede svoje znanje bez pritiska finalnih ocena, što vodi ka dubljem razumevanju gradiva.

Primjedba/predlog/sugestija 4: Prilagođavanje nastavnih planova i programa srednjih škola prema interesovanjima učenika/ca

Predlog: Omogućiti specijalizaciju prema interesovanjima učenika/ca i ponuditi fleksibilne izborne predmete. **Obrazloženje:** Svaki učenik ima jedinstvene interese, a omogućavanje većeg fokusa na oblasti koje ih zaista interesuju može značajno povećati motivaciju i angažman. Učenici/e koji žele da se bave prirodnim naukama, umjetnošću ili društvenim naukama, trebaju imati priliku da se specijalizuju u tim oblastima kroz dodatne časove i kurseve. Fleksibilnost u izboru predmeta omogućava učenicima/ama da se pripreme za dalje studije i karijere koje ih interesuju, čime se povećava njihova posvećenost i kvalitet učenja.

Primjedba/predlog/sugestija 5: Proširenje praktičnih vještina kroz dualno obrazovanje

Predlog: Uvođenje dualnog sistema obrazovanja, koji kombinuje teorijsko obrazovanje sa praktičnim radom u realnim radnim okruženjima. **Obrazloženje:** Dualni sistem obrazovanja omogućava učenicima/ama da steknu konkretno radno iskustvo dok još uvek pohađaju školu. Ovaj model je uspješno primenjen u mnogim evropskim zemljama i može biti vrlo koristan u Crnoj Gori, naročito za učenike koji se obrazuju za tehničke, zanatske ili praktične profesije. Učenici/e koji uče kroz rad imaju priliku da primjene teorijsko znanje u stvarnom okruženju, što ih bolje priprema za tržište rada i povećava njihov profesionalni potencijal.

Primjedba/predlog/sugestija 6: Vraćanje ugleda učiteljima

Predlog: Povećati ugled učitelja kroz javno priznavanje njihovih dostignuća, uključivanje u donošenje odluka i promociju njihovih uspeha u medijima. **Obrazloženje:** Učitelji igraju ključnu ulogu u obrazovanju, ali često nisu dovoljno cijenjeni u društvu. Javno priznanje za njihov rad, kao i uključivanje u razvoj obrazovnih politika, može značajno povećati njihov moral i motivaciju. Povećanje prepoznatljivosti učitelja kroz svečane događaje i medijsku promociju doprinosi poboljšanju imidža učiteljske profesije, što može pomoći u privlačenju novih talenata u nastavni poziv.

Primjedba/predlog/sugestija 7: Prilagođavanje udžbenika engleskog jezika

Predlog: Prilagoditi sadržaj udžbenika engleskog jezika kako bi se uključila literarna djela sa moralnim temama, koja podstiču učenike na razmišljanje o etici, vrijednostima i životnim dilemama. **Obrazloženje:** Uvođenjem literarnih dela koja se bave moralnim pitanjima, učenici/e ne samo da poboljšavaju svoje jezičke vještine, već razvijaju i kritičko

razmišljanje, empatiju i razumevanje različitih životnih situacija. Razumevanje etičkih dilema i vrijednosti drugih pomaže učenicima/ama da se pripreme za donošenje etičkih odluka u životu, kao i da razvijaju socijalnu odgovornost i razumijevanje različitosti.

Primjedba/predlog/sugestija 8: Uvođenje predmeta "Kulturna baština i interkulturalnost"

Predlog: Uključiti predmet "Kulturna baština i interkulturalnost" u nastavni plan i program, kao obavezan predmet koji se bavi istraživanjem kulturnih tradicija i vrednosti različitih naroda. **Obrazloženje:** S obzirom na kulturnu i etničku raznolikost Crne Gore, važno je razvijati svest o kulturnoj baštini i međukulturnom dijalogu. Uvođenjem ovog predmeta, učenici/e će naučiti o značaju očuvanja kulturnog identiteta i poštovanja drugih kultura. Ovakav pristup doprinosi izgradnji inkluzivnog društva koje prihvata i poštuje različite etničke i vjerske grupe. Kroz projekte, istraživanja i diskusije, učenici/e će razviti kritičko razmišljanje i analitičke veštine, što im pomaže u razumijevanju i rješavanju međukulturnih problema.

Primjedba/predlog/sugestija 9: Revidiranje nastavnih tekstova za predmet crnogorski jezik kao nematernji jezik, posebno za 3. i 4. razred osnovne škole.

Obrazloženje: Nastavni tekstovi za crnogorski jezik, posebno u nižim razredima, treba da budu prilagođeni uzrastu i jezičkom nivou učenika/ca. U 3. i 4. razredu učenici/e već imaju osnovne jezičke sposobnosti, ali je važno da tekstovi budu jednostavni i razumljivi, s ciljem lakšeg usvajanja jezičkih pravila i vokabulara. Takođe, u tekstovima bi trebalo uvrstiti više sadržaja koji je vezan za svakodnevni život učenika/ca, što bi im omogućilo lakše povezivanje nastave sa realnim situacijama.

Primjedba/predlog/sugestija 10: Prilagođavanje nastavnih tekstova iz crnogorskog jezika sa tekstovima iz albanskog jezika (ako učenici/e u albanskom jeziku počinju sa učenjem imenica u 3. razredu, zašto se u crnogorskom jeziku te izučavaju tek u 5. razredu, a ne ranije).

Obrazloženje: Prilagođavanje kurikuluma crnogorskog jezika sličnim metodama kao u albanskom jeziku može značajno olakšati učenicima/ama proces usvajanja novih jezičkih vještina. Ako učenici/e albanskog jezika već u 3. razredu počinju učiti imenice, važno je da se i u crnogorskom jeziku nastava sprovodi na sličan način, jer će učenici/e lakše povezivati gramatičke sfere između dva jezika. Uvođenje imena ranije omogućava brže razvijanje jezičkih vještina i daje učenicima/ama temelj za dalji napredak.

Primjedba/predlog/sugestija 11: Povećanje broja časova iz crnogorskog jezika, sa 2 časa nedeljno na 3 časa nedeljno.

Obrazloženje: Povećanje broja časova omogućava učenicima/ama da imaju više vremena za savladavanje osnovnih jezičkih vještina, posebno jer se radi o jeziku koji im nije maternji. Tri časa nedeljno bi pružila učenicima/ama više prilika za vežbanje, usvajanje novih lekcija i konsolidaciju naučenog. Takođe, ovo povećanje broja časova bi omogućilo kvalitetniju interakciju sa nastavnicima/ama i intenzivniji rad na gramatici, vokabularu i razumevanju jezika.

Primjedba/predlog/sugestija 12: Digitalizacija nastavnih tekstova za ovaj predmet.

Obrazloženje: Digitalizacija nastavnih tekstova je ključna za modernizaciju nastave. Uvođenjem digitalnih materijala, učenici/e bi imali lakši pristup tekstovima i resursima koji su im potrebni za savladavanje gradiva. Takođe, digitalni materijali omogućavaju interaktivne sadržaje, koji mogu poboljšati angažman učenika/ca i učiniti učenje zabavnijim i efikasnijim. Ovaj pristup takođe omogućava učiteljima da brže ažuriraju nastavni materijal i prilagode ga potrebama svojih učenika/ca.

Primjedba/predlog/sugestija 13: Snabdijevanje naše škole knjigama za početnike iz crnogorskog jezika, bilo da su to knjige sa ilustracijama (ako se može smatrati zahtevom, jer roditeljima je teško da idu do biblioteke u Ulcinju, barem kad ih imamo u školi, učenici/e ih sami mogu uzeti).

Obrazloženje: Posjedovanje adekvatnih knjiga za početnike iz crnogorskog jezika, posebno onih sa ilustracijama, od presudnog je značaja za učenike. Ilustracije olakšavaju razumijevanje teksta i čine proces učenja interesantnijim, posebno za mlađe uzraste. Takođe, pristup knjigama u školi omogućava svim učenicima/ama, uključujući one koji nemaju mogućnost da idu do biblioteke, da se ravnopravno uključe u nastavu i unaprede svoje jezičke vještine.

Primjedba/predlog/sugestija 14: Obogaćivanje nastavnih tekstova literarnim tekstovima (npr. kratke priče, basne, poezija za djecu).

Obrazloženje: Obogaćivanje nastavnih tekstova literarnim sadržajem kao što su basne, poezija i kratke priče pruža učenicima/ama dodatnu priliku da razvijaju kreativnost i emotivnu inteligenciju. Literarni tekstovi omogućavaju učenicima/ama da se upoznaju sa različitim stilovima i žanrovima, kao i da usvoje kulturno-istorijski kontekst. Pored toga, ovakvi tekstovi su često bogati jezičkim sredstvima koja pomažu učenicima/ama da usavrše svoje jezičke veštine na dubljem nivou.

Primjedba/predlog/sugestija 15: Razviti i distribuirati dvojezične udžbenike na albanskom i crnogorskom jeziku za neke predmete u osnovnim i srednjim školama.

Obrazloženje: Dvojezični udžbenici bi omogućili učenicima/ama da bolje razumeju gradivo na jeziku koji im je poznat, dok uče i jezik većine. To može olakšati savladavanje složenijih pojmova i olakšati jezičku tranziciju za učenike albanske manjine. Ovaj pristup povećava kvalitet obrazovanja, pomaže učenicima/ama da se lakše uključe u nastavni proces, i istovremeno im omogućava da razvijaju jezičke vještine na oba jezika.

Primjedba/predlog/sugestija 16: Predlažem da turski jezik bude uvršten u školski kurikulum kao obavezan strani jezik u obrazovnim ustanovama, kako u osnovnim tako i u srednjim školama.

Obrazloženje: Turski jezik ima duboke veze sa našom istorijom i kulturom, omogućavajući bolje razumevanje sopstvenog nasleđa. Takođe, Turska je ključan ekonomski partner naše zemlje, a poznavanje turskog jezika olakšava poslovnu saradnju, posebno u oblastima turizma, trgovine i industrije. Znanje turskog jezika pruža učenicima/ama prednost na globalnom tržištu rada i bolju pripremljenost za međunarodne izazove. Uvođenje turskog jezika u obrazovni sistem obogaćuje znanje i doprinosi kulturnom, ekonomskom i društvenom razvoju.

Primjedba/predlog/sugestija 17: Predlog 17: Omogućavanje profesorima teologije da predaju filozofiju uz dodatnu obuku

Obrazloženje: Predmet filozofije i teologija imaju značajna preklapanja, posebno u oblastima kao što su etika, ontologija, epistemologija i istorija ideja. Profesori teologije već poseduju solidne temelje u ovim disciplinama, jer su integralni deo njihovog obrazovanja. Studijski programi teologije često uključuju predmete poput etike, logike, istorije filozofije i društvenih teorija, što ih čini kompetentnima za razmatranje i predavanje filozofskih tema. Dodatno, u mnogim obrazovnim ustanovama postoji manjak kvalifikovanih nastavnika za predavanje filozofije. Uključivanjem profesora teologije u ovaj proces može se popuniti taj nedostatak, a nastava može biti obogaćena njihovom specifičnom perspektivom. Takav pristup pruža učenicima/ama širi kontekst za razumevanje fundamentalnih pitanja o ljudskoj egzistenciji, moralu i znanju. Kako bi se očuvao kvalitet nastave, moguće je uvesti dodatnu obuku ili sertifikaciju za profesore teologije koji žele da predaju filozofiju. Na taj način, osigurava se usklađenost sa obrazovnim standardima, dok učenici/e dobijaju kvalitetnu nastavu koja integriše različite pristupe učenju. Omogućavanje profesorima teologije da predaju filozofiju može značajno doprinijeti rešavanju problema nedostatka nastavnog kadra i obogatiti obrazovni proces kroz interdisciplinarnost i holistički pristup temama.

KOMENTAR RADNE GRUPE:

Udžbenici za engleski jezik nabavljaju se od izdavača sa engleskog govornog područja. Konkretno, zadnjih nekoliko godina to je izdavač Pearson iz Londona koji važi za jednog od najvećih izdavača udžbenika na svijetu.

Udžbenički kompleti za predmet Crnogorski jezik kao nematarnji rađeni su prema odgovarajućim predmetnim programima. Iako u dopisu nije precizno navedeno na koje se tekstove misli, smatramo da su sadržaji prilagođeni uzrastu i nivou znanja kojim učenici/e ovladavaju nakon dvije odnosno tri godine učenja.

Izučavanje nematarnjeg/stranog jezika zasnovano je na neumjetničkim tekstovima.

Iako se u trećem razredu osnovne škole crnogorski jezik izučava treću godinu, to je u stvari prva godina početnog čitanja i pisanja u crnogorskom jeziku. Naporedno usvajanje istih sadržaja iz albanskog i crnogorskog jezika bilo bi opterećenje za uzrast od 7 godina.

Kao što je istaknuto u Tački 9, program Crnogorskog jezika kao nematarnjeg za III razred je prva godina učenja čitanja i pisanja na crnogorskom jeziku, zbog čega je nemoguće istovremeno obrađivati iste gramatičke sadržaje iz albanskog i crnogorskog jezika. Osim toga, učenje jezika prema Zajedničkom evropskom referentnom okviru u prvi plan stavlja komunikacijske vještine (razumijevanje: slušanje i čitanje, govor: usmena interakcija i usmeno izražavanje, i pisanje), a učenje gramatičkih sadržaja u drugi plan. Iz tih razloga se metodika nastave maternjeg i drugog/stranog jezika umnogome razlikuju.

Udžbenički kompleti za III i IV razred (kao i ostali) prate ishode, sadržaje, preporučene aktivnosti iz predmetnih programa i drže se datih tematskih okvira (npr. moja porodica, prijatelji i ja, moja učionica, školski pribor, kućni ljubimci, domaće i divlje životinje, moje igračke, praznici, dani u sedmici i drugo). Tako osmišljeni tematski okviri omogućavaju da se učenici/e mogu lako sporazumjeti s vršnjacima koji govore crnogorskim jezikom u svakodnevnim situacijama.

U okviru maternjeg, u ovom slučaju albanskog, jezika učenici/e uče što su imenice, a u okviru nastave drugog/stranog jezika uče kako se imenice u tom jeziku prepoznaju, mijenjaju, slažu s drugim riječima itd.

U vezi s digitalizacijom sadržaja saglasni smo da je ona veoma bitna za modernizaciju nastave. Zavod za udžbenike je u ovom pravcu već realizovao neke projekte, a u ovoj godini se planirama izrada platforme za digitalne obrazovne sadržaje.

Saglasno planiranoj dinamici i udžbenici/radne sveske za predmet Crnogorski jezik kao nematarnji narednih godina će se digitalizovati.

Već je pomenuto da se udžbenici iz jezika rade uglavnom na neumjetničkim tekstovima. Ukoliko nastavnica/nastavnik smatra da bi obrada neke basne, priče, pjesme na crnogorskom jeziku doprinijela razvoju „kreativnosti i emotivne inteligencije“, ona/on to može realizovati na času po osnovu 20% otvorenog dijela programa.

Uzimajući u obzir kako dvojezični udžbenici mogu unaprijediti obrazovni proces, osiguravajući ravnotežu između oba jezika i omogućujući učenicima/ama da lakše shvate gradivo na svom maternjem jeziku, dok istovremeno uče i drugi jezik, potrebno je analizirati i uticaj dvojezičnosti na kognitivni razvoj učenika/ca. S obzirom na ove aspekte, predlog za razvoj i distribuciju dvojezičnih udžbenika biće ozbiljno razmotren, uzimajući u obzir sve relevantne faktore i mogućnosti.

Uvođenje više interaktivnih metoda nastave i formativno ocjenjivanje tokom cijelog procesa učenja predstavljaju aktivnosti planirane da se sprovedu kroz intenzivnu i kontinuiranu obuku nastavnika svih nivoa obrazovanja.

Dualno obrazovanje u crnogorskom sistemu obrazovanja postoji od 2004.godine, sprovodi se uz dosta učenih izazova i potrebno je unaprijeđivati ga konstantno. Najnovijim zakonskim odredbama su stvoreni uslovi da se unaprijedi u oblasti saradnje sa poslodavcima.

Za aktivnosti snabdijevanja škole bibliotečkim fondom predstavlja inicijativu uprava škola u ostvarivanju komunikacije sa Ministarstvom prosvjete, nauke i inovacija. Ovom Strategijom i Akcionim planom planirano je opremanje škola potrebnim sredstvima.

Izučavanje pojedinih predmeta na određenim nivoima obrazovanja nije direktno pitanje koje ova Strategija adresira. Inicijativa za uvođenje turskog jezika i omogućavanje profesorima teologije da predaju filozofiju uz adekvatno objašnjenje može biti upućena Odboru za opšte obrazovanje, tj. Nacionalnom savjetu za obrazovanje na razmatranje.

7. MILA DAUTOVIĆ

Primjedba/predlog/sugestija 1: Suštinska reforma na svim nivoima (predškolsko, osnovno, srednje, visoko). Investiranje u obrazovanje kao najisplativiji način podsticanja ekonomskog razvoja kroz izgradnju vještina i mogućnosti za mlade. Da učimo djecu da MISLE, umjesto da uče napamet.

Aktuelne karakteristike obrazovnog sistema:

- Memorisanje i reprodukcija kao dominantan način učenja
- Preobimno gradivo
- Neprikladan nastavni plan i program
- Prebukiranost škola i odjeljenja
- Prebukiranost grupa u predškolskim ustanovama
- Loši uslovi boravka
- Domaći zadaci za roditelje
- Loši rezultati na međunarodnim evaluacijama
- Loši rezultati na upisu fakulteta gdje postoje prijemni ispiti
- Izostanak jasnih (strogih) kriterijuma za upis na svim nivoima obrazovanja

Ciljevi:

- Razvoj kritičkog mišljenja
- Sticanje vještina za rešavanje zadataka/problema umjesto prostog usvajanja činjenica i pravila
- Smanjenje jaza između obrazovanja i potreba tržišta rada
- Unapređenje kvaliteta rada u obrazovnim ustanovama
- Unapređenje kvaliteta nastavnog kadra/strožiji zahtjevi za prosvjetne radnike
- Unapređenje odnosa nastavnik-učenik
- Poboljšanje odnosa broja nastavnika i broja učenika/ca
- Preispitivanje broja školskih dana i trajanja nastave
- Kreiranje novog nastavnog plana i programa
- Obrazovanje koje se NE temelji na takmičenju
- Obrazovanje koje se NE temelji na standardizovanim testiranjima
- Obrazovanje koje motiviše na sticanje znanja i upotrebljivih vještina
- Obrazovanje koje se NE temelji na hvatanju u neznanju
- Adekvatan sistem ocjenjivanja i vrednovanja postignuća
- Obrazovni sistem adekvatan i prilagodljiv društvenim promjenama
- Kreiranje razvojno podsticajnog okruženja

Uvesti obrazovanje nastavnika kao studijski program!

Suštinske **strukturne reforme** (u više oblasti) kao osnov za ubrzanje EU integracija i unapređenje kvaliteta života.

OBAVEZNO:

Zabrana nošenja i korištenja mobilnih telefona tokom nastave i odmora kako u osnovnim tako i u srednjim školama, jer znamo koliko njihovom emocionalnim i intelektualnom razvoju društvene mreže i određene aplikacije štete.

Kazne za korištenje telefona na javnom mjestu od strane djece mlađe od 3 godine (ekstremna mjera, ali neophodna) – ovo je već za neki možda porodični zakon, ali ga možemo smjestiti i ovdje.

Napomene:

- Osnovne strategije preuzeti od visoko uspješnih sistema u inostranstvu;
- Pokrenuti u školama programe pozitivnog ponašanja (veliki problem današnjice je ugledanje na vršnjake – u njima traže vrijednosti i modele ponašanja, pa i povezane porodice ne mogu u potpunosti da nametnu svoj uticaj. Zato je jako važno osmisliti i pokrenuti programe, akcije, aktivnosti koje promovisu i motivišu na pozitivno ponašanje, obilježavati uspjehe učenika/ca, podsticati duh saradnje);
- Uvesti nagrade za lijepo ponašanje, sportski duh, pomoć zajednici i slično. U nominacijama djece učestvuju i djeca na koji način podešavaju svijest da primjećuju i cijene pozitivne obrasce ponašanja;
- Poziv prosvjetnog radnika kao dostojanstven i dobro plaćen, shodno značaju koje obrazovanje (treba da) ima;
- Umjesto da djeca usvajaju bezbroj činjenica, da iz različitih disciplina usvajaju segment znanja koji će moći da primjene;
- Da naročito u nižim razredima dominantni budu predmeti koji podrazumijevaju pokret (fizičku aktivnost), kreativnost (likovno, muzičko) i praktične vještine. Da ih učimo da sarađuju, uvažavaju različitosti. Da brinu o sebi i drugima. Da uče povjerenje i drugarstvo. Da budu odgovorni prema sebi i drugima. Da ohrabrujemo da postavljaju pitanja, rešavaju probleme i donose odluke. Upoznaju različite kulture. Da im dozvolimo da budu radoznali i kreativni. Da se snalaze u različitim situacijama.

Predškolske ustanove:

Potrebni su nam vrtići koji su dostupni svojoj djeci, bez razlike gdje žive u selu ili gradu, gdje su im i da li su im roditelji zaposleni i koliko zarađuju, da li mogu ili ne da ih čuvaju bake i djedovi. Predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem su najmanje obuhvaćena djeca kojima je ova vrsta podrške najpotrebnija, a to su djeca iz porodica sa niskim socioekonomskim statusom.

Svako dijete zaslužuje jednaku šansu na početku svog obrazovanja, jer uključivanje u kvalitetne vrtiće, kao prve vanporodične sredine podstiče opšti razvoj djece i posebno je značajan za njihovu socijalizaciju.

Kvalitetno predškolsko vaspitanje i obrazovanje direktno podstiče privredni razvoj zemlje na duži rok, i zato je upis sve djece u vrtiće postao standard razvijenih zemalja. Sve osnovne navike se stiču u vrtiću i porodici. Potrebno je povećati broj vaspitača i smanjiti grupe, kako bi se omogućio rad sa svakim djetetom.

Gradovima je potrebno više vrtića i više vaspitača, kako bi grupe djece sa kojima rade bile što manje, dok u ruralnim sredinama treba osnivati seoske vrtiće.

Takođe, kao što je već poznato, u Podgorici je poznat problem manjka vrtića pa je potrebno što hitnije izgraditi nove, veće ili tamo gdje je to moguće, nadograditi postojeće kako bi se smanjio broj djece u prostorijama u kojima borave.

Smanjiti ili ograničiti upis dok infrastruktura ne bude zadovoljavajuća za realizaciju strategije "Svi u vrtić". Ne birati kršenje zakona (prekoračenje propisanog broja djece po grupi) da bi se poštovala strategija da svi mogu u vrtić.

U novim objektima obavezno predviđati menzu. Postojale su u starim vrtićima. U manjim mjestima postoje i danas. U Podgorici su izgubljene u korist prekrajanja prostora za radne sobe. Prekinuti praksu da se djeca igraju, jedu i spavaju sve u istom prostoru, i da gotovo ne izlaze iz vrtića iz bilo kojeg razloga.

Zakon definiše da se predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem ostvaruje vaspitanje i obrazovanje djece, vodi briga o djeci i pruža pomoć roditeljima u poboljšanju kvaliteta života porodice i djece. Takođe, vrijeme organizovanja vaspitno-obrazovnog rada u ustanovama u toku godine određuje se između ostalog u skladu sa potrebama i interesima roditelja i djece.

Svjesni smo da dežurstvo nije definisano zakonom, već da proizilazi iz akata nižeg reda. Apelujemo na vas, kao nadležne koji odaju utisak da žele da unapređuju stanje u oblastima iz resora, da hitno pristupite dijalogu sa Upravama predškolskih ustanova i predstavnicima Savjeta roditelja kako bi se definisali uslovi za izmjenu ove loše prakse. Analizom i izmjenama regulative koje nas je dovela u ovu situaciju, sigurno se

brzo može doći do boljih rešenja. Dežurstvo ne postoji zbog manjeg broja djece (što je argument koji slušamo), već je manji broj djece zbog dežurstva koje roditelje dovodi u situaciju da se snalaze kako djecu ne bi slali u takve uslove. Vjerujemo da je suvišno da ukazujemo da su rijetki zaposleni roditelji koji mogu imati slobodan januar, jul i avgust.

Svi napori Uprave vrtića da u ovim nelogičnim okvirima obezbijede boravak djece u iole prihvatljivim uslovima, komplikuju se i padaju u vodu zbog neodgovornosti pojedinaca koji svoje nezadovoljstvo, pretpostavljam rasporedom odmora, izražavaju kroz otvaranje bolovanja u poslednji čas.

Imajući u vidu navedeno, ukazujemo da su zimska i ljetnja dežurstva u vrtićima, apsolutno u suprotnosti sa interesima djece i roditelja. Istovremeno vas molim da kroz rad na izmjenama Zakona o opštem obrazovanju i nadam se drugih zakona i akata koji uređuju ovu oblast, najozbiljnije revidujete i promijenite nelogični i zastarjeli okvir po kom vaspitači imaju pravo na odmor samo tokom jula i avgusta.

Osnovna i srednja škola

Potrebno je sprovesti radikalnu promjenu sistema osnovnog obrazovanja, u smislu vraćanja na osmogodišnje osnovno obrazovanje, jer smatramo da djeca prerano kreću u školu, sa šest ili nenavršenih šest godina. Naime, kao prvo time djeca gube godinu svog djetinjstva i drugo, većina djece još nije psihički pripremljeno za polazak u školu iako to u prvom razredu i nije prava škola, ali je za njih velika promjena u smislu prelaska sa vaspitačica na učitelja.

Potrebno je razmisliti o vraćanju uglednih pjesnika i pisaca u udžbenike naše djece, kao i smanjiti administraciju i staviti akcenat na samo gradivo, jer smo svjedoci nezavidnog nivoa znanja i obrazovanja koje su naša djeca postigla dosadašnjim sistemom obrazovanja i sprovedenim reformama. A to su potvrdile kako interne provjere tako i sva državna ispitivanja gdje se potvrdilo ono što je opšte poznato – djeca koriste sva nedozvoljena sredstva kako bi prepisala a ne pozala lično znanje na testovima.

Ono što je možda najbitnije je vraćanje ugleda i statusa nastavnicima/ama i profesorima, kao pedagozima, predavačima a možemo reći i drugom roditelju, obzirom da naša djeca tokom svog školovanja više vremena provode sa njima, kako u vrtićima, školama, tako i na fakultetima.

Nastavnik je nosilac reforme obrazovnog sistema. Unapređenje sistema osnovnog i srednjeg obrazovanja podrazumijeva prije svega unapređenje profesionalnog i materijalnog statusa nastavničkog kadra.

Profesija nastavnika u osnovnoj i srednjoj školi mora biti visoko cijenjena i priznata u društvu, kako bi privlačila mlade ljude da se posvete ovom zanimanju. Umjesto stalnih reformi programa obrazovanja potrebno je više prostora dati i nastavnicima/ama koji će

biti visokomotivisani da obrazuju našu djecu i koji će imati kapacitet da prilagode svoj predmet potrebama vremena u kom živimo. Oni to moraju činiti u adekvatno opremljenim učionicama.

Cilj povećanja nivoa znanja u osnovnom obrazovanju jeste povećanje broja učenika/ca koji bi se opredijelili za gimnazije i one škole koje obezbjeđuju znanje potrebno za pohađanje fakulteta. Potrebni su nam kriterijumi i provjere nastavnog kadra kako bismo došli do optimalnog broja kvalitetnih i motivisanih nastavnika. Najbolje ocijenjeni nastavnici/e biće dodatno nagrađeni za uspjehe svojih učenika/ca.

Potrebo je osigurati autonomiju nastavnika i obrazovnih ustanova. Škole treba da imaju veću slobodu u stvaranju obrazovnog programa, a nastavnici/e veću slobodu da sami odluče na koji način će učenicima/ama prenositi znanje. Takođe, ustanove treba da preuzmu odgovornost i malo se manje demokratski postave prema roditeljima, jer varijanta gdje se pokušava imati neki sistem a svi se za sve pitaju nikuda ne vodi, samo svi gube poštovanje prema vaspitno-obrazovnoj ustanovi.

Treba ići ka tome da se profesori maksimalno rasterete administrativnih poslova i nepotrebnih procedura (tipa i papirni i elektronski dnevnik i mali dnevници) kako bi imali što više energije i vremena za svoju primarnu ulogu odnosno prenošenje znanja djeci.

Ono je takođe veoma važno je uvođenju produženog boravka za djecu od 1. do 4. razreda u okviru osnovnih škola, u kojem bi djeca, pored školskih obaveza, imala organizovane obroke i adekvatan program aktivnosti. U nekim školama na teritoriji glavnog grada oni postoje, dok se u drugim školama njihovo nepostojanje pravde prebukiranošću škola i nepostojanjem dovoljnog broja učionica u popodnevnim smjenama, dok istih ima u jutarnjim.

Ovakav boravak bi svakako mogao da bude djelimično finansiran od strane roditelja, kao što je to slučaj sa vrtićima. Ako je učešće roditelja u troškovima za vrtiće oko 50€ mjesečno, predlog bi bio da cijena za produženi boravak u školi bude, recimo, 80€ što je dosta prihvatljiviji iznos od trenutnih cijena privatnih produženih boravaka, koji u većini slučajeva koštaju oko 200€ mjesečno. Razlika u cijeni je značajna, a mnogi roditelji, naročito oni sa dvoje ili troje djece, jednostavno nisu u prilici da priušte tako visoke troškove jer su često opterećeni kreditima, a tu su i troškovi vezani za dodatne aktivnosti djece kao što su sportski treninzi, kursevi i druge edukativne aktivnosti (kojih ne bi bilo kada bismo vratili raniji osmogodišnji sistem obrazovanja naše djece u kojem se vodilo računa o vanškolskim aktivnostima naše djece i gdje su sve te aktivnosti bile besplatne, a na nivou države su se organizovale razne lige u raznim sportovima i tako se kod djece budio takmičarski duh).

Potreba za produženim boravkom u školama postala je posebno izražena u današnjem vremenu, kada su mnogi roditelji primorani da rade duže radno vrijeme itd. dok je sve manje baba i djedova koji mogu svakodnevno da priteknu u pomoć.

Mislimo da bi uvođenje ovakvog sistema predstavljalo značajnu podršku porodicama i omogućilo bolju organizaciju svakodnevnog života, kako za roditelje, tako i za djecu i da bi na taj način država zaista pokazala brigu za, ajde da kažem, svoju budućnost. Mislim da bi bilo korisno da se razmotri ova mogućnost, makar u nekom doglednom vremenskom periodu, svakako bi bilo značajno i nesumnjivo bi naišlo na veliko odobravanje

Četvrti razred srednje škole pohađaju učenici/e koji ne da su punoljetni nego čak imaju i 19 godina što je previše godine da bi se neko nalazio u srednjoj školi umjesto da je zasnovao radni odnos što kod njih izaziva veliko nezadovoljstvo i revolt pa je i to vjerovatno jedan od razloga povećanog nasilja u srednjim školama.

U svim zemljama svijeta djeca se po sticanju punoljetstva odvajaju od roditelja dok se kod nas i dalje nalaze u školi i roditelji ih izdražavaju što nije prirodno i što dovodi do povećanog broja slučajeva vanrednog završavanja srednje škole jer su neki već zasnovali radni odnos i ne mogu da postignu i skolu i posao zbog smjenskog rada i učenja, odnosno neusklađenosti školovanja i poslovanja

Takođe zbog problema koji nas je zadesio sa natalitetom ukazujemo da su se u ranijem periodu djevojke udavale odmah poslije srednje škole i rađale djecu sa 18 ili 19 godina što je sada nemoguće jer su one sada još u školi i to do svoje 19 godine pa se kao roditelji ostvaruju tek kasnije od 20 i plus što dovodi do smanjenja nataliteta.

Momak sa 19 godina neće ni da nosi školsku torbu u šlolu jer je to demode i nije u skladu sa njegovim godinama, imidžom i načinom razmišljanja jer oni se osjećaju kao odrasli ljudi a ne kao djeca koja treba da idu u školu a što uzrokuje isključenje sa nastave od strane pojedinih profesora pa se te isti nalaze na ulici umjesto u školskim klupama i imaju veliki broj izostanaka što na kraju pokazuje negativnu sliku naše omladine jer svi školu završavaju sa velikim brojem izostavljanja odnosno nezavodoljavajućim vladanjem što pokazuje kao negativnu sliku naše omladine a što je uzrok sve ovo što je navedeno.

Visoko obrazovanje

Neophodno je hitno zaustaviti štancovanje lažnih diploma. Revizija akreditacija svih univerziteta sa posebnom pažnjom na privatne fakultete. Preko dvadeset godina u Crnoj Gori traje reforma obrazovanja po principe Bolonjske deklaracije. Smatramo da ovakav sistema obrazovanja nije adekvatan i da je pokazao da se njime samo štancaju diplome i da je znanje diplomiranih visokoškolaca na znatno nižem nivou u odnosu na one koji su se školovali po starom sistema. Neke zemlje razmišljaju čak i da napuste ovaj model studiranja i da se vrate na pređašnji četvorogodišnji sistem. Stari sistem obrazovanja je

veoma kvalitetan. Naši diplomirani inženjeri po starom obrazovnom sistemu su bili kvalitetni i imali su prolaz svuda u svijetu, dok će naši sadašnji specijalisti teško naći posao u Evropi, ukoliko se ne izvrši kompletna reforma obrazovanja.

Moramo staviti akcenat na kvalitet obrazovanja, a ne na masovnost studenata. Obrazovanje ne sme biti loš biznis. Potrebno je vratiti stari sistem školovanja studenata u kojem su osnovne studije trajale četiri godine, i koje su htio upisivati u magistarske studije koje su trajale dvije godine, i doktorske koje su trajale tri godine.

Osnovne studije su da kažemo obavezne, ali magistarske ili kako ih sada po Bolonji nazivaju masters i nijesu. Smatramo da je Bolonja dovela samo do štancovanja diploma, tako da sada imamo veliki broj nazovi pravbika, ekonomista i inženjera koji čekaju da dobiju posao.

KOMENTAR RADNE GRUPE:

Tokom izrade strategije, Radna grupa je prepoznala ključne probleme koji su navedeni u Vašim sugestijama i nizom mjera je predviđeno poboljšanje dostupnosti predškolskih ustanova, izmjene zakonskih regulativa kojima bi se unaprijedio kvalitet rada na obostrano zadovoljstvo kao i sistemsko planiranje objekata kojima bi se rasteretio broj djece u grupama, šime bi se poboljšao kvalitet rada ovih ustanova u cjelini.

Ovom Strategijom operativni cilj 1.3 Nastava je usmjerena na razvoj ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje i životnih vještina u skladu sa politikama i standardima EU predviđa izradu novog kurikulumu u koji će biti uključeni Vaši prijedlozi 1,2, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 15.

Prijedlozi o ocjenjivanju (11, 13, 14) uključeni su u cilj 1.4. Školsko ocjenjivanje je u funkciji razvoja učenja i učenika/ca. Izradiće se transparentni standardi znanja na tri nivoa, učenje radi testova i ocjena biće zamijenjeno kontinuiranim praćenjem i davanjem konstruktivnih povratnih informacija učenicima/ama tokom učenja, kao podrška učenju i razvoju. Eksterna provjera znanja biće zadržana radi praćenja postignuća učenika/ca i usaglašavanja kriterijuma ocjenjivanja (cilj 1.3. mjera 4).

Prijedlozi 1.2.6.16 – uključeni su u operativni cilj 1.5. Škola je sigurna, inkluzivna i podsticajna sredina za cjelovit i potpun razvoj svih učenika/ca. Cilj je očuvanje i unapređenje fizičkog i mentalnog zdravlja kroz bogatu ponudu kreativnih, motivirajućih i inkluzivnih vannastavnih aktivnosti, sa fokusom na umjetnost, sport, praktične vještine i ekološke inicijative. Odnos nastavnika-učenika unaprijediće se razvijanjem vaspitnih kompetencija nastavnika i pružanje socio-emocionalne i obrazovne podrške učenicima/ama, bilo u kriznim situacijama, poput zlostavljanja, diskriminacije, akademskih neuspjeha ili sa ciljem podsticanja učenika/ca na bolji uspjeh.

Kada je riječ o obrazovanju nastavnika kao strudijskom programu napominjemo da je Cilj 2.2.1 Strategije usmjeren na unapređivanje sistema inicijalnog obrazovanja.

Kroz strateške ciljeve br.1 i br.2, izrazito je istaknuta potreba za izmjenom nacionalnog kurikuluma kao i fokus na poboljšanju nastavničke profesije i autonomije.

Takođe, Mjerom 2.3.1 planirano je unaprijediti atraktivnost i ugled profesije vaspitača, nastavnika i drugih prosvjetnih radnika razvijanjem politika za poboljšanje radnih uslova, uključujući zarade, mogućnosti napredovanja u karijeri i brige za mentalno zdravlje i dobrobit zaposlenih.

Mjerom 4.1.2 planirano je obezbijediti implementaciju koncepta produženog boravka u osnovnim školama. Takođe se predviđaju škole u kojima su obezbijeđeni jutarne čuvanje i cjelodnevni boravak učenika/ca u školi. U izradi kurikuluma koristićemo iskustva visoko uspješnih obrazovnih sistema EU.

Radna grupa se slaže sa Vašim predlozima koji se tiču pitanja visokog obrazovanja. Strategija reforme obrazovanja 2025-2025 se prije svega odnosi na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. U njoj su učestvovali članovi sa Univerziteta Crne Gore i predložili niz aktivnosti i mjera kojima bi se poboljšala vertikalna povezanost cjelokupnog obrazovnog sistema.

8. MILICA KANKARAŠ BERBER

Primjedba/predlog/sugestija 1:

Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju i Strategija razvoja obrazovanja. (naziv nacrtu zakona, odnosno strategije na koji se odnose primjedbe, predlozi i sugestije)

Primjedba/predlog/sugestija 1: Škola služi holističkom razvoju svakog pojedinca/ke. Razvoj emocionalne inteligencije podjednako je važan kao i razvoj dječjeg intelekta. Svi školski programi su osmišljeni da obuhvataju razvoj socijalnih vještina, kolegijalnosti, saosjećajnosti. Fizički i psihološki razvoj su podjednako značajni. Vrijeme provedeno u školi osmišljeno je na način da 50% aktivnosti podstiče fizički razvoj učenika/ca kroz sport, razvoj fine motorike, umjetničke sekcije i sl. aktivnosti, u zavisnosti od afiniteta učenika/ca. Škola je bezbjedno okruženje. Školsko dvorište nadgleda policajac/ka pozornik/ca koji osigurava da se ne mogu unositi oružje, psihoaktivne supstance, alkohol, duvan i da ne mogu ući u dvorište sumnjive osobe. Policajac/ka pozornik/ca štiti učenike i zaposlene od potencijalnog nasilja. Svaki učenik i zaposleni u školi ima pravo da bude zaštićen od nasilja i isto može prijaviti Upravi škole i pozorniku/ci.

Obrazloženje primjedbe/predloga/sugestije 1: Napisala sam u formi člana i stavova ono što su zapravo osnovni postulati školstva ali koji nijesu eksplicitno navedeni ni u jednom zakonu. Tzv. Međupredmetne teme iz poslednje reforme školstva pokazale su se kao potpuni promašaj jer ih gotovo niko ne primjenjuje u osmišljavanju školskog programa o čemu govore rezultati (od PISA testiranja pa na dalje). Ne uvažava se mišljenje vodećih stručnjaka iz oblasti dječjeg neurološkog razvoja (na našem govornom području: dr Ranko Rajović) koji ističu da fizička aktivnost igra ključnu ulogu u intelektualnom razvoju i da su najvažniji predmeti do dvanaeste godine života muzičko, fizičko i likovno vaspitanje. Nažalost, radi se upravo suprotno i đacima u prvim razredima se umanjuju časovi muzičkog, likovnog i fizičkog vaspitanja i forsiraju se da 100% vremena provode sjedeći u zatvorenom prostoru, pokušavajući da nauče napamet činjenice iz brojnih udžbenika koje je davno pregazilo vrijeme. Umjesto da o Prirodi uče skupljanjem žireva hrasta i rasadnim akcijama, na lakim planinarskim turama i sličnim aktivnostima koje su blagorodne za holistički razvoj - od učenika/ca se zahtijeva tzv. bubanje podataka iz neke knjige. Primijenjeno znanje ne postoji u osnovnim školama. Svrsishodnije bi bilo da se vrati predmet Domaćinstvo, koji je bio aktuelan u sistemu bivše Jugoslavije. O bezbjednosti školskih dvorišta neću pisati niti ću komentarisati postupke rukovodstva MUP-a koje izdvaja stotine hiljada eura za BMW presretače, a neće deseti dio tog novca da potroši za angažovanja policajaca makar u najvećim školama. Zbog tog „domaćinskog” poslovanja zamalo je ubijen učenik u dvorištu Gimnazije u Baru na početku ove školske godine. MPNI ima moralnu obavezu da predloži izmjenu zakona na način da se zahtijeva prisustvo policajca/ke pozornika/ce u školskim dvorištima a na Vladi

je da, posle usvajanja zakonskih izmjena u Skupštini, pronađe sredstva za finansiranje istog.

Primjedba/predlog/sugestija 2: Kreiranje Zakona o umjetničkom obrazovanju, Zakona o visokom obrazovanju i Pravilnika o stepenu i vrsti obrazovanja nastavnika u školama.

Obrazloženje primjedbe/predloga/sugestije 2: Da bi obrazovni sistem bio funkcionalan potrebno je da postoji nekoliko zakona koji se bave specifičnim oblastima znanja i nadopunjuju se. Navešću jedan primjer: nedostatak Zakona o umjetničkom obrazovanju doveo je do spajanja umjetničkih škola sa zanatskim (tzv. stručne škole). Prva posljedica tog pogrešnog zakonskog okvira se ogleda u tome što Muzička akademija ima više profesora nego studenata iako samo Umjetnička škola za muziku i balet „Vasa Pavić” ima preko hiljadu učenika/ca. Nedostatak Zakona o visokom obrazovanju je takođe dao svoj doprinos tome jer je blokirao otvaranje novih smjerova i predmeta na Muzičkoj akademiji i u srednjoj muzičkoj školi koji su neophodni za zaposlenje muzičara u 21. vijeku. Krajnja posljedica je što još od svog osnivanja (2008. godine) Crnogorski simfonijski orkestar ne može održati jedan koncert bez ispomoći muzičara izvan Crne Gore. Uz to, Crnogorsko narodno pozorište, a ni Gradsko pozorište u Podgorici nemaju, svoj orkestar i baletski ansambl iako je to norma u zemljama EU. Samo na ovom jednom primjeru vidimo da je nedostatak vizije obrazovanja (1) doveo do toga da i dalje nemamo ozbiljnu kulturnu scenu i (2) da je isti koštao građane Crne Gore milione eura koji nisu uloženi u razvoj već potrošeni na jednokratnu pomoć. Ovakvih primjera je mnogo u našoj zemlji. Partijsko zapošljavanje je takođe odigralo značajnu ulogu u tome ali makar u zakonu imamo član koji nas „štiti” od toga (iako je, za sada, mrtvo slovo na papiru). Dakle, jedna od misija nove Strategije obrazovanja treba da bude funkcionalizacija i racionalizacija. Potrebno je u saradnji sa Upravom za kadrove definisati koji kadrovi su neophodni za današnje doba odnosno koji smjerovi u državnim srednjim školama i na Univerzitetu CG treba da se zatvore a koji da se otvore. Potrebno je u tom procesu uzeti podatke iz Alumni kancelarija i analizirati za koje poslove naši državljani, prvenstveno obrazovani, mladi ljudi, apliciraju u inostranstvu i zbog kojih razloga. Takođe je potrebno kreirati jednu vrstu alumni kancelarije za srednjoškolce da bismo imali podatke na koje fakultete izvan CG se upisuju i zbog čega. Novi Pravilnik o stepenu i vrsti obrazovanja nastavnika u školama je takođe potreban kako bi se školski sistem unaprijedio.

Da sumiram: ako se uradi jedna sveobuhvatna analiza pomenutih podataka u konačnom to može otvoriti nove strateške pravce za rad Vlade CG. Strategija razvoja obrazovanja i reforma nekoliko zakona u oblasti prosvjete treba da kreira mapu razvoja zemlje, pod uslovom da se izradi na kvalitetan način.

KOMENTAR RADNE GRUPE:

Vaša sugestija odnosi se Strateški cilj 1: Obrazovni sistem pruža kvalitetno, dostupno i pravično obrazovanje koje podstiče cjelovit razvoj sve djece i mladih i otporan je na izazove i rizike.

Operativnim ciljem 1.5. Škola je sigurna, inkluzivna i podsticajna sredina za cjelovit i potpun razvoj svih učenika/ca obuhvaćeni su bezbjedno i inkluzivno školsko okruženje sa jednakim šansama za sve, gdje se sprečavaju diskriminacija i govor mržnje, a promovišu univerzalne ljudske i građanske vrijednosti, empatija, uzajamno poštovanje i suživot u multikulturalnom okruženju.

Akcentat je na pružanju stalne obrazovne i socio-emocionalne podrške učenicima/ama za bolji uspjeh i cjelovit razvoj, kao i za očuvanje i unapređenje fizičkog i mentalnog zdravlja kroz bogatu ponudu kreativnih, motivišućih i inkluzivnih vannastavnih aktivnosti, sa fokusom na umjetnost, sport, praktične vještine i ekološke inicijative.

U okviru strateškog cilja br.1 koji se tiče kvaliteta obrazovanja (dostupnost, kvalitet, kurikulumi, nastavna sredstva, ocjenjivanje, škola kao bezbjedan i podsticajan ambijent) većina navedenih sugestija i predloga je prepoznata i uvrštena u strategiji kroz brojne mjere i aktivnosti. Akcionim planom za 2025-2026.godinu, planiran je niz aktivnosti koji će doprinijeti ukupnom poboljšanju kvaliteta nastave sa fokusom na umjetničke predmete i razvoju kreativnih i praktičnih programa koji imaju za cilj cjelokupan razvoj svakog djeteta.

Tokom izrade strategije, članovi Radne grupe su prepoznali posebno problematičan status umjetničkih škola i sugerisali što hitnije izmjene Zakona kao i izmjene većeg broja pravilnika. Radna grupa se slaže sa posledicama koje imamo na kulturnoj sceni, a čiji korijen jeste u neadekvatnim zakonskim okvirima u kojima djeluju umjetničke škole.

U okviru strateškog cilja br. 2 koji je posvećen nastavnicima/ama kao ključnim nosiocima obrazovnog sistema i strateskom cilju br.3 koji se odnosi na rukovođenjem obrazovnog sistema, planiran je niz izmjena pravilnika kojim bi se regulisali brojni izazovi koji su navedeni u Vasim sugestijama i predlozima.

**DIREKTORICA DIREKTORATA ZA GIMNAZIJSKO
I STRUČNO OBRAZOVANJE**

Marija GOŠOVIĆ